

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Szemle az „Egyházi Szemle“ egy cikke felett.

Az „Egyházi Szemle“ 1874-dik évi 13-dik számában, Dr. Kiss Áron a tanügyi rovat új vezetője értekezik a debreczeni protestáns egyetemről. A fiatal erő mérközik! Jól teszi; az élet ösztöne küzdeni a létért. De ez első birokfogás aligha szerencsés.

Cikke első szakaszában azt mondja ő: nincsen az országban felekezeti egyetem, mert mindkettőt állami közös főiskolának mondta ki az országgyűlés, mindkettőt a szakminiszter kezeli és benne képviselve van a mi felekezetünk is mint a többi. Nem is lehet érdekünkben egy ilyennek létrehozása, mert nincs szükségünk sem arra, hogy az országos egyetemek ellen felekezeti védekezünk vagy oppositót formáljunk, sem arra, hogy a róm. katolikusokat provocaljuk, miszerint a pesti egyetem r. katolikus jellegét vindicálják; vagy pedig hogy ők, valamint a több felekezetek is Nagy-Szombatban, Pécsen, Ujvidéken, Balázsfalván felekezeti egyetemeket állítsanak. De meg el is késtünk vele, mert annak a nemzeti elnyomtatás korszakában, az életmentő eszközök iránt oly fogékony nemzetnél lett volna helye s ma már semmi remény hozzá.

Tudom, hogy a modern államtheoriák szerint nincs ma ez országban róm. kath. egyetem, de hát tényleg, vajjon minden e teoriáknak medrében foly-e? Ez egyetemeken soká és nagy nehézségek legyőztével nyerhetnek valaha egyenlő helyzetet a különböző felekezetek s tán még nehezebben hagyja el ottani székét az a . . . religio dominans. Ne ringassuk édes álmokban magunkat. Örömmünk, hogy ott egyházunk fiai is tanárkodnak: de egy protestáns egyetemnek czélja. egyetemesebb, magasabb ennél. Ez a felekezetnélküliségnek még csak oly bizonyítéka, mintha valaki azt állítaná, hogy Magyarország protestáns állam, s ennek bizonyására azt hozná érvül, mert benne protestáns keresztyének is vannak. Oppositót formálni pedig az országos egyetemek ellen, oly gondolat, mely alkalmasint csak ama cikkekcskében nyilvánult először, köztünk pedig talán még eszeágába sem jutott senkinek. A többi felekezeteket is provocalni mi soha nem akartuk és ma sem

akarjuk; de biz azért r. katolikus atyánkfiai vitatták eddig is, vitatják ma és vitatni fogják mindenha a pesti egyetem katolikus jellegét. Különben állítsanak bár N.-Szombaton, Pécsen egyetemet, mit törődünk vele! azok is jobbak lesznek, mint a külföldi ultramontán egyetemek, ha nem is egyéb — legalább nemzetiségi szempontból. Ujvidék s Balázsfalva nemzetiségi iskoláiban pedig, egyetemi állás nélkül is megvan — fájdalom! az az irány, melyet egy protestáns egyetem létrejötté épp úgy feljebb nem szíjt, mint meg nem semmithet. De elkéstünk ugy-e vele? meglehet! hanem ma is jókor — több tekintetben tán még korán is jöttünk. Bizony, ha az életmentő eszközök iránt egykor oly fogékony nemzetnél lett volna e mozgalomnak a helye, — cikkiró tudhatja, hogy akkor is mi sokat kelle tennünk — most e saját nemzetilét kérdései iránt is egyre csökönösödő nép között, beállott valóban annak a szükségé. Ugyanazért van is hozzá remény, — még maga cikkiró ur is a következő szakaszban ezt vallja, hogy „azért hiszek e mozgalom eredményében.“

Igen, mert az amit ő még első szakaszában állit, hogy az egyetem dolgán — hite szerint — Debreczenben csak azt értették, miszerint e főiskola a kor és a tudomány kívánalmái szerint úgy rendeztessék be, hogy annak kebelében „a felekezet papjai, tanárai, népiskolatanitói teljes és igazi becsü kiképeztetést nyerjenek,“ teljesen igaz lesz ezzel a pótlással és polgári pályára lépő fiai teljes igazi becsü és protestáns kiképeztetést nyerjenek. Teljesen igaz, hogy — mint ugyan ő mondja „e mozgalom a legtiszteletre méltóbb érdekek kívánalma.“ És ha e nagy célra jelenben avagy csak annyit tehetünk is, a mennyit Révész Imre a „Figyelmező“-ben javallott: már gyökeret hajtott a remény letüzött ága, megnő idejére s terebély gyümölcstermő fa lesz belőle;

A harmadik szakasz szerint Debreczen megszámálta pénzét s minthogy az kevés volt. érezve az egység — egyesülés — erejét, tanácskozmányra hívta a lutheránus és református egyházkerületeket; mely tanácskozmány előtt két ut lesz: vagy centralisálni a különböző protestáns főiskolák anyagi és szellemi erejét Debreczenben; vagy appellálni a protestáns öntudatra, hogy az közadakozás

utján tegye meg a maga teendőjét. E tételekre elmondja aztán a maga nézeteit; én is mondok neki azokra néhány őszinte szót.

Az evangélikus atyafiak részvételére egy anekdotában azt fejezi ki, hogy „nem lesz abból semmi,“ s erősen hiszi, hogy a debreczeniek felhívása is ugyanazokhoz „puszta illedék.“ Az meglehet, hogy a felhívásnak nem lesz eredménye, de előre határozottan állítani azt, talán mégis túlzás. Mindenesetre az ilyen beszédekkel érdeket nem költünk. Én nem vagyok szerencsés mélyebben ismerni e testvérfelekezet vezérférfiait, de a mennyire őket ismerem, tudom tőlök sok függ; tudom, hogy hiveik áldozatkészek és buzgók saját lelki javok iránt; de azt is tudom, hogy nagyon sok bajok s beltusáik vannak, melyek e felhívás eredményét akadályozzák és csaknem lehetlenítik; mind e mellett, hogy puszta illedék hivatta volna fel e közös nagy cél előmozdítására őket: azt én határozottan tagadni merem. Jó akaratukat elismerve, tisztelő bizalmunkkal megkeresni őket, hogy saját helyzetük megfontolása után, nyujtsanak — ha lehet — is segédkezet egy közös protestáns főiskolára: ez nem puszta illedék és nem is vallási unio. Amaz anekdota túlosan hasonlít s kissé sérelmes is.

Ezután a reformált egyházkerületekre térve mondja a cikkíró, hogy Erdély megelégszik, ha nagyenyedi theol. karát egyetemi színvonalra emelheti, ha jogászeit a kolozsvári egyetemen könnyebben nevelheti és itt megint amaz érvet hangsúlyozza, hogy ott sok a kálvinista tanár, — mintha biztos volna, hogy az mindig úgy lesz. Sárospatakról pedig megállapítja, hogy annak iskolája ott a tót áramlat ellen nemzetiség öre, legoelsőbb tanítást nyujt s ezek miatt nem Debreczenbe, de még Miskolczra sem lenne áttehető. A dunántúli kerület közelebb van a dunamellékihez s így ha maga nem birna is inkább a dunamellékel szövetkezni főiskolára. A dunamellékiek tisztelni való erőfeszítéssel létrehozott theologiai szemináriuma mellett megemlíti, hogy par excellence magyar egyház vagyunk s ugyanazért nekik nincsen okuk az ország szívéből sem Ujvidékre, sem Balázsfalvára elvonulni — Ujvidékre?! Balázsfalvára?! — s száműzni önmagukat hogy „paganus“ felekezetté legyenek. Tisztelet a házi focus méltó szerelmének: de hát már miért mégis paganus?! Szép, szép a mit a saját tüzhely jelenlegi jó állapotáról elsorol: de hát ki mondotta, hogy „bontsák el saját házukat s a más telkére építsenek.“

Nem úgy Dr. ur! tartsák meg mindenütt ami életre való, fejlesszék ami még fejleszhető s egyesítsük csak azt ami egy magára épen fenn nem tartható. Talán ez is lehetne egy harmadik út a cikkíró két útja mellett. Hanem mi haszna! . . . az ő meggyőződése szeriutt „Debreczen a mi prot. egyházunk nagy testületei közül csupán saját kerületének támogatására számíthat.“

Sajnálatos! tehát a mi egyházi testületeink nem test-

vérek, — nem ismerik el és nem érzik egymás szükségét? . . . Csak mint felekezeti ember szólok: mert hitem szerint mig fa levél a fa levéllel nem lesz egyenlő, lesz és lenni is kell mindig felekezetnek s közöttük ahhoz kell csatlakozni mindenkinek, a melyik előtte legigazabb. Mint felekezeti ember kérdelem azért, felérte-e már köztünk is a bölcsészet, felérte-e maga a theologiai tudomány azt a színvonalat, azt a magaslatot, a melyet felérni hivatva van, a melyről mindkettő külsőországokban világol? És megtették-e felekezeti kötelességeinket, hivei vagyunk-e igazán protestáns egyházunknak, ha csak a belhivatalnoki osztályt gondozzuk s azokat, kik polgári magasabb pályákra indulva középtanodáinkból kikelnek, nem igyekezünk megtartani e felekezetnek, melyet a többinél helyesebb, jobb nézetűnek hiszünk, — hogy a modern felekezetnélküli áramlat vagy is vallási közöny közepett ne lankadjon el kebelökben a gyermeki hit, hanem maradjanak — mint régen voltak — a protestáns egyház erős gyámoszlopai? — Lehet-e némi erőségül kérdezni: egyezik-e Dr. ur előtt egy ultramontánnak nem hogy hittana, de philosophiája? — Ha már világi hitrokoninkat is kötelességünk mindvégig protestánsokul képezni s ha még theológiánkat is kell fejleszteni: úgy hiszem ki van mutatva egy protestáns egyetem szüksége, ki van az mutatva arra a helyre melyen leginkább létesíthető. De Debreczen nem számíthat egyházi nagyobb testületeink közül csupán saját kerületének gyámolítására? Sajnálatos: nem érzi egyik sem testvére szükségét; pedig a cikkíró maga is feljebb elismerte s ha e nézetét itt panaszként mondaná, tán helyén látnám és inkább osztanám azt.

A protestáns öntudatra hivatkozásról szinte azt mondja: gyűlne ugyan be ez uton valami, de az semmi esetre sem fedezné a szükségét; tehát építsen Debreczen — ha tud csupán önségélyzés útján: úgy is a debreczeni centralizált ref. egyetemnek sem a nemzetiségre, sem a felekezetre semmi haszna, — már megint semmi haszna! — s azután ennek a haszontalan egyetemnek felállítására még is tanácsot ad s biztatja Debreczent, hogy az önségélyzés útján is létrehozhatja azt, csak Debreczen mint város vegye át a terhet. Sok van ebben mondva, s valóban férhet is hozzá sok szó: hanem nem ismeri cikkíró ur a mai Debreczent, fontos és nagy mérvben divergens tényezői állottak elő, s többé nem lehet egy a reformált egyház és a város a legjobb akarat mellett sem.)*

Végre — hogy egyebet elmellőzzek — vallást tesz a cikkíró még is, hogy a debreczeni főiskola emelése indokolt, az országos egyetem mellett is szükséges és a felekezetnek is hasznos, a midőn így szól: „ha a főiskola berendezése létre jőne, erős öre lenne az ez-

*) Közmívelődési s tudományos czélokra való áldozatoktól azonban soha nem volt, s hisszük nem is lesz idegen a fényes nevű Debreczen.

után is és akkor is a szabad tudománynak s a nemzetnek, — a létező országos egyetemekismét némétte lehetnek, de a debreczeni főiskola maradni fog mindig magyarnak, sőt ha valakinek az ellen lenne kétség szívében, hogy a felekezeti kormányzat alatt levő főiskolai theologiai facultásán a szabadvizsgálódás talán akadályoztatnék, ez ellen is lehetne az alkotandó szabályokban biztosítékot nyújtani.“ Tehát több az ellenmondás e meleg cikkben, mintha iró a hívés és nem hívés kétes hullámai felett evezne, mindenestre többet bizonyít az mellettünk, mint az ő iránya mellett.

Debreczeni protestáns egyetem pedig még nincsen; ne huzzuk azért néki még születése előtt a lélekharangot, kivált protestáns kezekkel. Különbén az eszme már létezik s én hiszem, hogy meg is valósul valaha — bárha most még nem is, de az idők teljességében.

H a τ η ρ.

Irány elveink.*)

(Folyt. és vége.)

A theologiai tudományokat mi megölni nem akarjuk a világ minden kincseért, jól tudjuk bár, hogy a keresztyénség nem merő tudomány, hisz akkor mint a keresztyén csak a tudós lehetne. Épen azért sürgetjük az egyetemet, hogy ott miveltessek a tudomány, hol annak kiváló helye van. Azért hogy mi azt hangoztatjuk: az emberi ész nem képes a világ minden titkába behatolni, mindig maradnak rejtélyek előtte, a sirontuli életről például a biblián kívül adatai nincsenek; azzal csak azt akarjuk kifejezni, hogy mi az emberi ész nem tarthatjuk mindentudónak, Istennek, és a tapasztalat mellettünk bizonyít. Ha valaki ész-istenítő, ész-imádó akar lenni, tehát magát isteníteni kész, mint tették a Domitjánok és Caligulák, mi nem gátohatjuk, de mi e retrograd álláspontra le nem süllyedhetünk, mert épen ez állapotból emelte ki a keresztyénség a római korszakbeli emberiséget. Mi a valódi Istent, ki az észnek is ura, adója, és Istene, akarjuk imádni. A magunk gyarlóságát menten elismerjük s alázattal hajlunk meg az „Egyetlen“ előtt.

Feltétlen engedelmesség hirdetői sem vagyunk, jelszavunk: „religio est res liberrima,“ szerintünk aki önkényt és szabadakarattal csatlakozik a Krisztushoz, az a valódi hívő. Elhallgatni azonban nem tudjuk e válságos időben meggyőződésünket, az volna a hiba, ha elhallgatnók, ha nem jól szólunk, igazítsanak meg az ahoz értő illetékesek, kik tisztában vannak afelől, hogy az egyház hit nélkül olyan mint a lélektelen test. Ha az egyház lemondana ös alaptanairól, mint lemond a legújabbán a genfi állam egyház s a feltétlen szabadsággal feltétlen zavart idézne elő, ha a többség hűtlen lenne atyái vallásához, mi nekünk nincs is módunkban és hatalmunkban meggátolni: ekkor az történnék meg, mit egy felvidéki evangélikus lelkész irt hozzánk Nyitrából vigasztalásul: „Az ur mindig kisebbségben volt.“ — Volt már rá eset az egyház történelemben hogy az orthodox hitet mondhatni egyetlen ember, Athanasius püspök, képviselte . . . mégis megfordult az egyház irányzata. Az emberiség és kor rendesen megtér ideiglenes tévedéséből.

*) Válaszul György Aladár képzelt esontvázára, lásd a „Hon“ 1875. jan. 3-diki számát.

A mult században II. József idejében már koporsóba akarták szegezni a magyart nyelvével, szokásaival. A kalapács ütésekre magához jött s új életre kelt. A valódi keresztyénségre is takargatnák már némelyek a szemfedélt, de ez meghalni nem fog, „csak egy mustár mag“ maradjon belőle, életre kél a hit magva, mihelyt a korszellem vizözöne elvonul felette a romokon is új gyülekezetek alakulnak. — Önvédelemre, szellemi fegyverekre az egyháznak is joga van, ezt vitatjuk igen is; valamint azt is, hogy magának a vallásnak a religiónak fogalmában csakugyan kötelezettség eszméje rejlik. A miveltség felsőbb fokán Isten és embertársaink iránti kötelezettség nélkülözhetlen.

Ellenünk vetik: a feltétlen szabad vizsgálódást ellenezzük. Az a kérdés hol, mely téren és kiknek? Szerintünk az egyén szabad mint a légi madár, erővel senkit nem tarthatni az egyház keretében. De kérjük: a feltétlenség, határtalanság valódiilag létező biztos valami-e embernél? — A feltétlenség, abszolutság, isteni tulajdon a maga mivoltában. Az egyház, mint minden földi társaság és állam, határolt tartozik lenni. — A feltétlenség magába foglalja a hitetlenség és isten-tagadás szabadságát is. Lehet-e képzelni oly egyházat, mely ama kettőt is jogos alkotó tényezőjeül fogadja és tartsa? — Az emberi észnek is, mivel nem Isten, meg van határa, nem véghetlen, nem hathat be mindenüvé. Vizsgáljon az ész mindent, nem ellenezzük, de azt hisszük, a hit dolgában el kell ismernie legalább egy határt, egy tekintélyt, az Istenigét, különben eltéved. — A tengerre nem lehet szállni biztosan iránytű nélkül, a hit végtelen birodalmában mi iránytűül a bibliát fogadjuk el, s ezt tenni az okosság parancsolja. — Feltétlen szabadság nem létezett soha semmi államban, semmi társadalomban, és egy egyházban sem, mert az menten zabolátlanság, féktelenség sivatagára taszítná az államot, és egyházat. Szabad vizsgálódás (ez bibliai elv) és feltétlen szabad vizsgálódás közt roppant nagy a különbség, amaz a mi elvünk, emez valósíthatlan, mert életalkotó tényező nem lehet. A szabadelvűség kívánalma, hogy minél kevesebb legyen a feltétel, csak a legkisebbség (minimum); — e véghatárig mentek el a debreczeni hittanárok nyilatkozataikban, tovább nem léphettek, a vallásos hit természete s történeti tényei egyaránt követelik valahol a megállapodást, azontul már, a meddig mi elmentünk, az egyéni szeszély, ábránd, képzelem, üresség, s általában a keresztyénségen kívüliség sivataga terjeng. — Egy családapa, egy köztisztviselő, nem feltétlen szabad, a helyzet, viszonyok, kötelességérzet feltételekkel határolják még idejét is . . . s ki volna meggondolatlan jeremiádokkal tölteni be a leget, hogy a családapa és köztisztviselő feltétlen szabadságának sir van ásva? Így van a hű és öntudatos keresztyén is, kivált ha lelkész, tanár, közállású. A szabadság a jog és kötelesség két eleméből áll mivoltilag. Az egyén annyira szabad, hogy magát meg is ölheti, de ugyanakkor szabadságát is megöli, nem használhatván többé. Az egyháznak magát kivégezni nem szabad.

Vajjon az orthodoxia teszi-e lehetlenné a kibékülést? Enged-e csak egy jottát is fődogmájából a modernismus? A moderneknek is egyetlen központi dogmájok, a negatív dogmája, vagyis minden dogmának elvetése. Hogy nem engedhet, ez logikailag foly álláspontjából; de ha a modernek nem engednek, méltányos-e a másikat tenni egyedül felelőssé a kibékülés létre nem jövéséért? Mi sokat engedünk, de mindent nem engedhetünk, mert akkor koldusok leszünk, minden hitkincsünk-ből kifosztottak. Ők viszont semmi dogmát nem fogadhatnak el,

*

mert akkor bírnának oly valamivel, a mi nekik nem kell, ők büszkeségüknek tartják a dogmák hiányát. Sarki ellentételek közt bizony semmiféle csoda bűvész el nem enyésztheti a különséget, csak a szabadság: menjen kiki a maga útján. Soknak oly borzalmas hangzása az a dogma szó, hogy hallatára a kísértetek csontváza káprázik elébe, pedig a dogma tulajdonkép egyházi értelemben véve hasonlít a törvényhez, nem maga a törvény az igazság, s a törvény jobbal cserélhető fel, de fel kell cserélni, és jobbal, mert a törvénytelenység rossz állapot, ép olyan, mint a dogmátlanság. Vannak axiom törvények, melyek kétsébevonhatlanok, s e felett nem botránkoznak meg: van néhány axiom dogma — ezeknek is a magva, nem a héja, — s ettől már borzadognak, mert a dolgok mélyére nem hatolnak.

Az orthodoxia alatt mi protestánsok az evangyéliom elvűséget értjük, ezt ki is emeltük, s csak is ily értelemben fogadjuk el az orthodox nevet. Ha tehát valakinek az evangyéliom holt, a tudomány által halálos dőfést kapott s leterített hulla, az 2000 éves tényt tagad vakmerőn. Az evangyéliom még mindig hatalmas, élő, szellem, lélek, tan és erő, mely ma is csodákat mivel s milliókat táplál. Az evangyéliomot csontváznak állítani annyi, mint letagadni fényes délben a napot az égről.

Mi a haladás ellenségei lenni nem akarunk, nem is vagyunk, nem is leszünk, és merjük állítani, hogy a protestantismus az evangyéliomi elvűséggel áll vagy esik. Az orthodoxia több első rangú tudóst mutat fel ma is, mint az ellenpárt mind Német, mind Francia, Hollandia, Skótzia és Angliában. Hazánkban, bevalljuk szerényen, egyik küzdő fél sem mutat fel mai napság európai hírű hittudósokat, e tünemény oka nem a valláselvben keresendő. — Az orthodoxia halhatatlan dicsősége az, hogy a tudósok mellett főleg jellemeket teremt. A társadalomnak, biztosságának és tartósságának bizonyára a jellemek szintoly lényeges tényezői, mint a tudósok.

A derék Skótzia vallásos légköre oly jellemeket adott az emberiségnek a legújabb korban is: egy Chalmers, Guthrie, Candlish neveit említjük fel csak, hogy beillenének az apostoli korba. — A haladást nem egyedül a tudomány előbbvitelére kell helyezni, ez csak egy oldala a haladásnak, de az erkölcs, erény és jellemek fokozatos fejlesztésébe is, azaz dogmatikus iránylyal, az Istenországának valószínűsítésébe. A jellemtelen tudósoktól az Isten mentse meg bennünket. Ragyogó tudománya, bölcsészete, művészete nem menthette meg Hellást, ahhoz még más is kellett. A haladás egy adott talajon lehetséges, maga a haladási mező és talaj biztos jelölése és kiterjesztése a sikeres haladás előfeltétele. A vaspálya vágányai lerakása nélkül nem halad a mozdony, a huzal kifeszítése nélkül nem röpül a villanyszikra a kívánt helyre. Minket hát, mert alapot is jelölünk és keresünk a haladás alá, a haladás gátlóinak vádolni ferde eljárás. Az oktan haladás visszaesést szül igen gyakran, ezt mutatja a történet kézzel foghatólag. — A haladást mindig a haladókkal kell viszonyítani, különben a siker kétes.

Végül megjegyezzük az egy internationalistához illő vakmerőséggel támadó ellenfelünk sötét káprándójára, a csontváza, hogy az nem való kép eddigelé, bizonyára sok ezer honfi társaink és hitrokaink közül más nem küzködik elméjében ama rémes látománnyal; egyébiránt eljő az idő, hogy mi mindnyájan (emberek, de nem az evangyéliom, nem az Isten íge, az örök és lerombolhotlan) csakugyan csontvázokká leszünk, sőt egykoron azokká lesznek a nemzetek, birodalmak; de az orthodoxia (ha így tetszik valakinek nevezni kedvtelésében) e csontvázaktól sem borzad . . . mert hisz a feleáadásba az elhaló embe-

riség e legnagyobb szerű dogmájába, hiszi, hogy a csontvázak megelevenülnek, azaz az elhaltak „dicsőséges testbe“ támadnak folytatni az egyéni életet egy felsőbb hazában. A keresztyénségen a halál, a mulandóság sem vehet erőt.

Fentebbiekből kitűnik a Debreczen, hittanárok, lapunk, a protestantismus ellen folytatott állítások alaptalansága, hamis volta.

Ez feleletünk a Krisztus támadó ellen, s hiszszük, hazánk minden keresztyén embere velünk érez; helyeselve a megváltó dicsősége ügyében tett e gyarló de szívből eredt szolgálatoctskát.

Balogh Ferencz.

I R O D A L O M.

(Könyvismertetés.)

Vallási iratok magyarnyelven.

Angol és Skót hitrokaink áldott „vallásos olvasmány társasága“ (Religious Tract Society), mely 1799. alapított Burder György lelkész kezdeményezésére, s melynek célja vallásos iratokat terjeszteni szét a föld kerekéségén a valódi keresztyénség tovább építése céljából, hazánkra is kiterjeszté jótékony figyelmét és munkáját 1836 óta; küldvén ez évben legelőször Wimmernek, a halhatlan emlékü evangélikus lelkésznek F. Lövön az első adományt 250 frtot vallásos iratok kiadására. A 40-es években tanultak most is emlékezhetnek egy kedves kis képes könyvre „az anyaszentegyház történetére“, örömmel szomjjal lapozták azt az akkori gyermekek, kikhez eljutott, (magam is hálásan emlékezem rá), melyet az akkori magyar kormány jónak látott (1844) betiltani, állván a kormány a klerus nyomása alatt. Most, hála égnek! szabadon működik e társulat hazánkban is a pesti skót missióval kapcsolatban, a derék König Rudolf lelkész fáradhatatlan odaadása mellett. — Eddigelé 44 kisebb-nagyobb vallásos iratot bocsáta ki magyar nyelven, körárusai (colporteur) bejárják hazánk határait mindenfelé. Forróan ajánljuk a lelkészek, szülők, és főleg néptanítóink részvételébe ez iratokat, legtöbbnyire egy és 2 kros levén a füzetke, szebb ajándékot a szorgalmas kis tanulóknak adni nem lehet. Maga a ki ilyet terjeszt a Krisztus ügyének egy-egy missionariusus lesz! Kiemeljük a szép kiadványokból „A zarándok útját“ 80 kr, a puritán népirodalom legclassikusabb terményét: Bibliai földrajz képekkel 70 kr, lelkészeknek is ajánlható; Kálvin élete 30 kr, Luther élete 5 kr, Knox János élete 4 kr, Melanchton élete 4 kr. stb. Közvizsga alkalmával egy-egy jótévő gyermekbarát néhány krajezárnai áldozattal 50 gyermeknek szerezhet lelki áldást, szívbéli jótékonyt. Felhívjuk ez iratok terjesztésére minden ker. tanító és lelkész jóakarátát. Ily kis kövekkel is építetik az Isten országa itt e földön. Ker. könyvecskékért fordulni lehet levélben König Rudolf lelkész urhoz, Budapest, Váci ut 34. sz. (B. F.)

Olvasmányok a második elemi osztály számára,

különféle kutfők után szerkesztette Nyiri Péter ref. lelkész. Kiadta Telegdi K. Lajos Debreczenben. Nyomatott a város könyvnyomdájában 1874.

A népiskolai olvasó könyveknek rendeltetése kétségtelesen nem csak betüket halmozni össze, hanem a növendékeknek egyfelől ismereteket nyújtani, másfelől szívet nemesíteni, csak így tölthetvén be a tanítás és nevelés terén azon tért, mely szá-

mukra kijelölve van. Hogy pedig ezt tehessék, a gyermek eszme-körében kell azoknak mozogni, kedélyvilágához kell alkalmazva lenni. S im ezzel míg egyfelől az ilyen mű olvasókönyvek szerkesztésének nehézségei, de másfelől a jól szerkesztettek érdemei is fel vannak tüntetve. — Leszállani a gyermek kedélyvilágába, a gyenge elméje által megbirt ismeretek gyermekies vonzó külalakjai alatt észrevétlenül, egész életre kihatólag beplántálni a tiszta vallásosságot s erkölcsiséget a mily nehéz, de époly szép feladat, s ki ezt tenni képes, az kétségtelen hivatottságát tanusítja a népnevelés fontos terén.

Egy, a most röviden jelzett czélt szemelőtt tartott s azt teljes mértékben el is ért olvasókönyv fekszik előttünk. Tapintatos az ismeretek közlése körül, mennyiben tárgyai fokozatos összhangban állanak a gyermek már eddig elsajátított ismereteivel s így a tanítás helyes segédeszközévé válik, azokat ismételve vonzó példák által, miket a gyermek már előbb hidegebb alakban elsajátított. — A mily tapintatos az ismeretek közlésében, oly ügyes és tájékozott e könyv a sziv nemesítésében. Minden részről a nemes erkölcsi tanulság ügyes fordulattal kínál. A gyermeki értelem által könnyen felfogható példákban, kis történetekben, elbeszélésekben mindenütt ott van, és pedig a gyermeki kedélyre ügyes hatással a tiszta erkölcsiségnek, Istentől való függésnek érzete.

Az olvasmányok rövidék, világosak, miáltal elérve van az, hogy a gyermek erejéhez mért fáradsággal egy tisztán általlátható egész birtokába jut, mi míg újabb és újabb munkára ösztönzi, az elolvasottak megérteni kívánására mintegy észrevétlenül szoktatja. — Nyelve könnyen érthető. Mondatai rövidék, tiszták, teljesen magyarok, mi által a mai kérdések által önfellettére készítő tanítási módszer mellett iskoláinkban terjedni kezdő magyartalan szóhelyezés kiirtására alkalmas eszköz leend,

Az egész könyv 103 lapot s azon 180 olvasmányt tartalmaz. Tárgyai a következők: iskola, ebből kifolyó viszonyok, rend, tisztaság, békeség, lopás, nagyobbak becsülése, munkás-ság, őszinteség, egészség becsülése, könyörületesség, jótétel, tudatlanság, Isten gondviselése, mindenütt jelenvalósága, imádságok. Cs alád, szülei, testvéri szeretet, szófogadás, gyermeki hála stb. A természet, hegy, völgy, folyó, felhő, ég, nap, hóld, csillagok, eső, égháboru, szél, villám. Házi állatok. Évszakok, tavasz, nyár, ős, tél. Végül az emberi test s annak részei.

Sajnálandó, hogy e könyvbe sok nyomdahiba csuszott be, s hogy — hihetően ólcsóság kedvéért — sűrű összezsúfolt betűkkel nyomtatott.

Tiszta őszinte lélekkel ajánlva e kis olvasó könyvet minden népiskola használatára, még csak azon óhajunknak adunk kifejezést, hogy ennek a népnevelés terén több oldalú sikerrel fáradozó szerkesztője, minél előbb a többi osztályok számára számított olvasmányokkal is gazdagítsa népiskolai irodalmunkat.

y s.

S Z E M L E.

Aldozatkészség az evangyéliomi egyházban.

Sokszor, ezer meg ezerszer hangzott már el a szó, hogy reformálni kell újból az egyházat. Hangzott és folyvást hangzik a panasz, hogy korunkban már oly nagy a vallásos-közöny, miszerint nincs egyház, sőt talán család sem, melyben a régi feltehető volna! — A vallást kevésre becsülik, sőt fel sem veszik, a templomot nem vagy igen gyéren látogatják s az egy-

házzal mitsem gondolnak! Nincs már meg a régi lelkesültség és buzgóság; nincs meg az áldozatkészség, mely eddig — anyagi tekintetben — csaknem egyedüli fentartója volt ref. egyházunknak! Hiába beszélünk már, nem használ semmit; hiába kérünk, esengünk: szavunk csak pusztában elhangzó szó marad! A vallásos buzgóság kihalt, az egyház iránti érdekeltség megszűnt, s az áldozatkészség csak üres szó!

Ez, és több eféle panaszok hangzottak és hangzanak most is azok részéről, a kik ujtási viszketeg betegségekben nincsenek megelégedve a régivel, t. i. azon ōs, evang. egyházzal, melyért örök emlékü apáink, annyi börtönt, rablánczot, gályarabságot és kinoztatást szenvedtek s melyért annyi halhatatlan dicsők áldozták életüket. — Én sem mondom, hogy teljesen megvagyok elégedve, minden tekintetben, az egyházi élet nyilatkozataival; nem mondom, hogy a vallás-erkölcsi élet épen nem hanyatlott s nem volna szükség a felfrissítésre: de azt határozottan állítom, hogy ama felfrissítés nem a rombolás, pusztítás, hanem inkább a réginek erősbitése által eszközölhető. — Mert, bár mit mondjanak is fenn a mohó ujtók: mi látjuk itt a régihez, az ōs, evangyéliomhoz való vonzalmat és szeretetet, — s ha netán e vonzalom és szeretet lángja aludni kezd: csak a szikrát kell újra fölélesztetni s ismét a régi hatalmu lánggal lobog az!! . . .

De hova tértem tárgyamtól? Én csakis egy pár szép, tettről, mint az evang. egyház és vallás iránti szeretet kétségbevonhatatlan jeléről, akarom e lap tisztelt olvasóit tudósítani. — Jól esik lelkemnek, nagyon jól esik, hogy ezt tehetem különösen mostani viszonyaink között. Jól esik mondom, — hogy tényekkel állhatok elő, mert szerintem ez a legerősebb érv mindenekben. — Az egyház és vallás iránti szeretetet említém, mert valóban ennek tulajdonítható azon szép és nemes áldozat, melyet F. Szabó József és neje Juhász Juliánna karczagi lakosok, hoztak legközelebb, midőn a karczagi ref. egyház részére egy nagy új harangra 2480 forintot; s ugyancsak ily czélra, egy második harangra Csörgy György ur 1500 forintot ajánlottak. — Nem büszkeségből, vagy maguk mutogatásából, sem nem kényszerítésből tették e szép áldozatot a fentnevezettek, hanem önkényt, szivök sugallatából, egyházuk és vallásuk iránti buzgó szetetből, amint ez az adományozási okmányban is kifejezve van „a karczagi ref. egyház részére — így szól az oklevél — de legfőbbképp Istennek dicsőségére“ stb. — Nemes keblü egyháztagnok! buzgó, kegyes lelkü ajándékozók! legyen veletek mindvégig az az erős Isten, a kinek dicsőségére földi javatokból szivből áldoztatok! Engedjen minél tovább örülni titeket nemes tettetek élvezésében és áldjon meg minden javaival!!!

A harangok pesti harangöntő Pozdech József urnál már megrendeltettek, s hihető, hogy az Ur feltámadásának örömnepét már a karczagi ref. egyház tornyaiban — az egyház által készítettett más két haranggal együtt — 4 egészen új harang fogja hirdetni a buzgó híveknek.

De nemcsak a már jelzett, hanem még több — bár kisebb-szerű — ajándékozás is történt a mult 1874-dik évben a karczagi ref. egyház hivei között. Így pl. Dusa Bálintné asszony, ki már többbizben szép jelét adta vallásos buzgalmának, a templomi szószéket pompás kékbársonnyal vonatta be, melyen e felirat van kivarva: „Boldogok a kik hallgatják az Istennek beszédét és megtartják azt.“ — Mások a templomi székek festése s ujak készíttetéséhez járultak filléreikkel. Szóval, a karczagi ref. egyház hivei a mult, s rájuk nézve leginségesebb

évben is, több mint 5000 forintot áldoztak az egyház és vallás oltárára. — S ha még ezekhez gondoljuk azt, hogy a karczagi ref. egyház részére, a legközelebbi 8 év alatt, egy 32 változatos 7000 forint értékű orgona, egy pompás márvány ur-asztal, egy 400 forintos ezüst keresztelő edény s több értékes urasztali abroszok stb. ajándékoztattak egyesek által: lehetetlen örömmel nem látnunk és be nem ismernünk, hogy az ő, evang. egyháznak most is vannak igazi, buzgó hívei; vannak kik szívök és lelkök egész hevével szeretik azt; vannak kik hitöknek teljes erejével ragaszkodnak s ragaszkodni is fognak mindvégig azon egyházhoz és valláshoz, melynek feje az Ur Krisztus, az élő Istennek fia . . .

Am hadd támadjanak fel azért az evang. egyháznak minden ellenségei! hadd ostromolják s akarják lerontani az Ur házának fundamentomát: mindaddig, míg sorainkban ama fentebbiekhez hasonló harczosokat számlálhatunk s míg vezérként Urunk velünk léssen — pedig ő örökké velünk van és marad — nem félünk!

Ha Isten velünk, ki ellenünk?

A y

Miniszteri válasz a jogakademiák ügyében.

A tárczában közlött egyházkerületi feliratra, a jogakademiák ügyében, a vallás és közoktatási miniszter 1874 decz. 26-kán 34169 sz. leiratában válaszolt; melynek lényegesebb pontjai következők:

A miniszter, a jelenleg fenálló törvényekhez képest, a hitfelekezeti jogtanodák belserveszetének megállapítását, a felekezetek autonomikus jogaihoz tartozónak ismeri, a mi eddigelé a tanárok számának és a tanulmányok mikénti beosztásának elhatározását is magában foglalja; míg másrésztől hivatkozik azon jogra, melyszerint az államvizsgálatok módozatainak és feltételeinek meghatározása, az államkormány hatásköréhez tartozik; minek következtében kijelenti, hogy az illető tanulók csak úgy fognak államvizsgálatok letételére képesítettni, ha a tanulmányok berendezésére nézve, — akár megállapított kötelezett tanterv, akár a tanulók szabad választására hagyott előadások alapján történjék ez, — az államvizsgálati rendszabály fog irányadóul vétetni.

A feliratban kifejezett azon érvelésre, hogy a teljes jog- s államtudományi karokká átalakított jogtanodák tudori szigorlatok tartására jogosítottassanak, azt jegyzi meg a miniszter, hogy miután a tudori fok adományozása, eddigelé kizárólag, a tudományegyetemek és nem egyes karok jogához tartozott, nem érzi magát felhatalmazottnak arra, hogy a törvényhozás intézkedése nélkül, ezen messzható jognak, más tanintézeteknek való adományozása iránt rendeletileg intézkedhessék; majd a törvényhozás határozzon e kérdésben.

Továbbá kimondatik e miniszteri leiratban, hogy a jog- s államtudományi tanfolyam, különbség nélkül négy évre terjesztetik ki; s nem járulhat a miniszter beleegyezésével ahoz, hogy a közigazgatás vagy jogtudományi pálya bármely ágazatára nézve, a tanfolyam három évre szorítottassék; mert ezáltal alkalom szolgáltatnék arra, hogy a tanulók többsége, a könnyebb részt választva, három évvel elégednék be, mi által vagy szakpályája szabadválasztásában korlátoztatnék, vagy ezt később mikor tanulmányainak folytatása majd nem lehetlenné vált, a negyedik év elengedésére folyamodványi indokul használná fel s így lassanként maga a szabályzat döntetnék meg.

Végezetre kijelenti, hogy nincs többé azon helyzetben,

hogy annak fogamatba vételét, miszerint csak négy évi tanfolyamot végzett hallgatók tekintessenek jogvégezetteknek, a folyó tanéven túl elhalaszthatná; mivel egy egész évi időköz a szükséges előintézkedések megtételére elégségesnek mutatkozik; s mivel különben az államvizsgálati szabályzatnak kezelése a többféle szükségnélküli kivétel által lehetlenné válnék.

Minderről az egyházkerület közönségét oly megjegyzéssel értesíti, hogy a debreczeni és m.-sziget-i jogakademiák mellett lévő államvizsgálati bizottságok további működésére nézve meg van téve a szükséges intézkedés; és hogy 187³/₆-dik tanévtől kezdve a jogtudományi és államtudományi államvizsgálási bizottságok felállítására iránt, akkor fog intézkedni, ha a 3-ik és 4-ik évi tanfolyamnak, az említett tanévtől kezdve, miként lett szervezése felől, az egyházkerület jelentését veendi.

E leirat tartalmából láthatólag a tiszántuli ref. egyházkerületre nagy feladat megoldása vár ezen évben; hogy t. i. fenntarthatja-e és miképen debreczeni és m.-sziget-i jogakademiáját? — Quid agitur? Videant Consules. h. l.

Népoktatásügy Debreczenben.

A debreczeni hely. hitv. egyház a várossal karöltve utóbbi évek alatt nagy tevékenységet fejt ki az elemi oktatás minden ponton emelése és terjesztése ügyében. Már jelezve volt lapunkban (2. szám) a prot. nőnevelde ujlag szervezése és berendezése. Az egyháztanács tagjainak körülbelül fele száma alkot egy állandó bizottságot u. n. nevelésügyi szakosztályt, melynek elnöke Könyves Tóth Mihály lelkész a népoktatás érélyes, szakavatott, gyakorlatban edzett bajnoka; e szakosztály kebeléből van alakítva egy ugynevezett ötös bizottság, mely a szakosztály szemé, keze, végrehajtó szerve, ennek tevékeny elnöke Némethy Lajos lelkész. Ily két elnök vezetése alatt, kik szívök drága kincseül tartják a népiskolákat, halad és fejlődik nagymérvben elemi tanügyünk a városban. E szakosztály jan. 6diki üléséből soroljuk fel a főbb mozzanatokat, jelenvolt ez ülésen 17 tag, köztök a két lelkészen kívül öt tanár a főiskolából.

Beterjesztetett a debreczeni néptanítók gyámintézetének alapszabály terve 20 tanító és részvényes tag aláírásával ellátva. Minden tanító egyszer mindenkorra 25 frtot fizet be; aztán évenként 8 frt tagdíjt; az ujonnan ezután belépő tagok 50 frttal válnak alapítókká; pártoló tag fizet évenként 2 frtot; az egyház kezében levő ily rendeltetési alapítvány is ez intézet tőkájére adatik át; a város és egyház felhivatnak segélyadománynyal járulásra. — A begyüendő tőke kamatjának $\frac{1}{4}$ része mindig a tőkéhez csatoltatik, a fenmaradó nagyobb rész fordítottatik a tanítás képtelenné lett tanítók, — nő özvegy és árvák részére. — Tagokul bevétenek a helybeli kántorok és alapnevelők. — A szakosztály ajánlólag terjeszti fel e fontos intézetet az egyház anyai pártfogásába, remélvén, hogy az évenként tekintélyes összeget adományozand alapjára.

Azon nevezetes ügy megoldására, mikép állittassék fel jövő tanévre már az 5. 6. elemi osztály, s a még hiányzó népiskolák mikép s mily erővel egészítettessenek ki, 3 tagu bizottság, a két lelkész és Joó István t. képezdei igazgató, dolgozott s nyujta be egy szakértelemmel s mûgonddal készített tervet, melyet két vezérgondolat hat át a) általános tankötelezettség, b) s elemi 6 osztály létesítése mindenütt.

Alapul beteresztetett a helybeli lelkészek által nagy fá-

radtsággal előállított jelenrajzi (statistikai) kimutatás, mely biztos és pontos okmányok alapján ekép állapítja meg a tankötelezettek összes létszámát.

1864-ben született	1492	gyermekből élő	803
1865 " "	1422	" "	787
1866 " "	1504	" "	907
1867 " "	1376	" "	854

négyszázötvenöt összes tankötelezett = 3551 (fi és leány).

E létszám 4 osztályba osztva kerekszámot véve ad 840 tankötelezett tanulót, évenként hát városunkban a református tanköteles iskolába járók 3360, hatévre 5040, melyből levonva a 6 év alatt eső halálozást, s reál és gymnasiumba átlépők számát: elemi iskolásokul 4900 veendő.

Ezek számára kell 61 tanterem és 61 tanító, a városon 56, a kollégiomban 4 osztály és 1 egy minta tanoda.

Van jelenleg a négy elemi osztályra — 2620 iskolába járóra, — 27 tanító és tanterem.

Fejenként a tanítók fizetése 700 frt és 10 öl tüzi fába javaltatik megállapítani, eképen a tanítók díjazására 39,200 frt kell az 56 városi tanítónak s 560 öl fa. — Ily óriás kiadás kelene évenként.

Jelenleg e kiadás elbirhatlan levén következő módon javasoltatik a segítés. — Egy tágas tanterembe 100 tanuló elhelyezhető, leszámítva a kollégiomban létező 5 tantermet és tanítót: 44 tanító és tanterem elégségesnek találhatik a tankötelezettek összes befogadására, még pedig a fiuknak 20, a leányoknak 24 tanterem s ugyanannyi tanító.

A kivihetőség szempontjából ajánlatba hozatik, hogy a már fenálló iskolaépületek egy-egy tanteremmel és egy lakszobával bővítessenek, az ujlag s ezután építendő iskolák is hasonló terjedelműek legyenek. A tanítók fele 22 legyen állandó és rendes 700 frt fizetéssel, mivégre kell évenként 15,400 frt; és 22 segéd-tanító (leányiskolában nőtanító) 400 frttal, ez tesz 8800 frtot, összes pénzfedezet kell 24,000 frt. Fa, a segéd-tanítóknak 6 ölet számítva, kívántatik 352 öl; — mindenik elemi iskola 6 osztályra rendeztessék be. Kész e pillanatban 18 iskola épület, még tehát építendő 4 épület, s mindenik régi egy-egy tanteremmel bővítendő.

Jelen tanévben négy fiu és 2 leány tanodánál kezdessék meg az elemi 5-dik osztály, a rá következőben a 6-dik osztály, — a leány növelde képezi a 3-dik teljes tanodát. Tíz év alatt mind a 22 iskolánál el lesz a cél, a hat osztály, érve. — A 6 osztályra való tantervről a tiszántuli egyházkerület által kiadott tanterv fogadtatik el. Ez adatok és szükségletek alapján fog egy hét tagu vegyes bizottság az anyagi oldal fedezéséről vélelmet adni.

Fel lett mutatva az eszmény, melyre törekedni kell: 61 tanterem és tanító majd 40,000 frt évi kiadással; ki lett jelölve okosan a lehetőség 44 tanító 24,000 frttal. Mindenesetre nagy áldozatra van szükség, hogy elemi tanügyünk kellő virágzásra emelkedjék.

Ily tanítók kezében, kik pályázat utján a legjobbak közül választatnak, ily bizottság felügyelete mellett s főleg ily két hõ buzgalmu lelkész-elnök vezetése alatt a Tiszántulnak méltó szeme fénye leend a debreczeni népoktatási intézmény. Ugy legyen!
(B. F.)

T Á R C Z A.

A tiszántuli ref. egyházkerületnek felirata

a jogakademiák rendezése tárgyában kibocsátott miniszteri szabályrendeletre vonatkozólag.

(V é g e.)

Nagyméltóságú Miniszter ur! azon erős hitben és meggyőződésben vagyunk, hogy a tanügy fejlesztésének és emelésének fontos kérdésénél, a létező viszonyokkal, helyzeti körülményekkel az állam hatalomnak számot kell vetni, ha az ügyet biztosan előmozdítani s a felmerülő kérdéseket sikeresen megoldani kívánja.

A fokozatos fejlődés törvényét nem látjuk mi az ily egyszerre keresztülvinni célba vett intézkedések által szemelött tartatni, mert hogy a jogakademiák általában oly berendezés és felszereléssel birjanak, mint azt a kibocsátott szabályzat megállapítja: arra mindenekelőtt idő, nagy mérvű anyagi és szellemi töke igényeltetik. — Igaz ugyan hogy Nagyméltóságod legutóbbi 22746 sz. leiratában kifejezi, hogy a jelen 1874/5. tanévben csak a két első évi tanfolyamnak sem újabb költséggel, sem nagyobb-szerű módosításokkal össze nem kötött átalakításáról és a két alapvizsgálatra vonatkozó bizottságok alakításáról lesz szükség gondoskodni; és nem forog fen annak szüksége, hogy ezen tanév folyamában akár a 3-ik évfolyam átalakittassék, akár a 4-ik szükségkép felállítottassék... tehát úgy látszik egy év engedtetik a berendezésre és alakulásokra. — Azonban megvalljuk, hogy ez egy évi időtartamot is kevésnek kell jelezniünk a protestáns egyház jogi intézeteinek helyzeti körülményeiből és viszonyaiból kiindulva, mert a mint bölcsen méltóztatik ismerni, a prot. főtanodák az egyházkerületek gyülekezeteinek tulajdonai lévén, midőn ez intézetek oly nagymérvű felszereléséről mondhatni életéről van szó, mint a tervezet azt megszabja: számításba kell venni a körülményeket, föl kell hívni a birtokos és tulajdonos egyházakat, hogy minő áldozatokat hozhatnak s csak ha azoknak véleménye, akarata és elhatározása ismeretes: akkor lehet szó a teljes átalakításról, az építésről... Erre pedig egy rövid év aligha elegendő.

Az érintett szabályzat gyors és egyszerre való keresztül vitelének eredménye pedig magára az államra nézve sem lehetne minden tekintetben kedvező. Mert meggyőződésünk szerint a prot. jogi intézetek, bármily küzdelmek és szigoru körülmények között is, de mégis megtették a kellő szolgálatot az állam és haza irányában; neveltek és bocsátottak szét az életbe ifjakat, kik később ugy a törvénykezési, birói mint az államtudományi téren valódi szakférfiakká képződtek; s ha talán a tulajdonos magas követelmények következtében bezárulnának ez intézetek ajtajai: mindenetetre nem csak a prot. egyház, de az állam is megérezné hiányukat.

Ennél fogva nézetünk szerint ugy oldatnék meg legcélszerűbben és biztosabban a jogakademiák ügye, ha Nagyméltóságod az országos törvényhozás utján igyekeznék azt elintéztetni, tekintetbe véve a fenálló viszonyokat, s a prot. felsőbb intézetekre nézve magának a prot. egyháznak autonomikus jogait és érdekeit. — Csak ily módon lesz az eljárás biztos és megnyugtató s a célhavett reformok életbeléptetése rombolás és pusztítás nélkül, valódi áldást hozó.

Nagyméltóságú Miniszter ur! Távolról sem akarja a prot.

egyház iskoláinak fejlesztése és emelése érdekében a józanhadás követelményeit mellőzni, s talán mintegy elzárkózni a korintó és tette serkentő szavainak hatalma elől, sőt inkább legalább e mi egyházkerületünk közönsége, mélyen érezi annak szükségét, hogy iskoláink s épen jogintézeteink emelése érdekében tenni, azokat fejleszteni mulaszthatlan feladatunk és kötelességünk; s épen nem a miniszteri rendeletek sürgetésére, hanem a tudományos érdek előmozdításának szükségérzete következtében tette meg egyházkerületünk azon intézkedést, miszerint tervbe vette jogakademiájának lényeges reformálását és változtatását, amint azt a mult évben megjelent tanárkari vélemény a jogakademiák tárgyában igazolja, s azon körülmény, hogy jogakademiánknál eddig is csekély eltéréssel a jogi tanfolyam a szabályrendeletben előirt tervezet szerint volt berendezve.

Nagyméltóságú Miniszter ur! Mindezekből méltóztatik megérteni, hogy egyházkerületünk a jelen tanévre csak ideiglenes intézkedést tehet jogakademiáiban, amennyiben az 1 és 2 éves növendékeink érdekében, a leküldött szabályrendelethez lehetőleg alkalmazkodva rendezteté be, véglegesen majd akkor fog ez igen fontos ügyben határozni, midőn a testvér egyházkerületekkel ez érdemben tanácskozott s az anyagi és szellemi tőkék és erők számításba vétettek; ugyanazért szükségesnek tartotta egy bizottság kinevezését a jogakademiák ügyében: főiskolánk anyagi erejének számbavételére, hogy t. i. minő alappal rendelkezhetik a jogakademia fentartására, smennyi költség igényeltetnék egy jól rendezett jogakademia évi szükségleteire.

Ezen általános elvek és teendők elsorolása után a szabályzatnak egy-két cikkelyére teszünk észrevételt, tisztelettel ajánlván azt Nagyméltóságod figyelmébe.

Ugyanis az 1 §. így szól: a jogtanintézetek négy évi tanfolyammal ellátott teljes jog és államtudományi karokká alakítatnak át, egyedüli kizárásával a jogtudorozási és a magán tanárrá való képesítetési jogosítványnak. — Errenézve idézve még a szabályzat 59. §-át is „a jogtanintézetek ujjá szervezésének egyik fő tendenciája az levén, hogy az utóbbiak teljes karokká kibővitve, a tanuló ifjuságnak tudományos kiképeztesében, egyenlőbb versenyre kelhessenek az egyetemekkel.” — Miután tehát ezen különálló jog s államtudományi intézetek is ugy szerveztetnek, hogy a tudományos oktatás jelenkori követelményeinek teljesen megfelelnek; azaz ép azon alapon és elvek megtartása s figyelembe vétele mellett, melyek az egyetemen létező jog és államtudományi kar berendezésénél szemelött tartattak: miért ne lehetnének felruházhatók a tudori szigorlatok tartásával, miért azt a jogot egyedül a teljes egyetemkarokhoz kötni? — ha minden föltétel és kellék meg van, az eljárás és ellenőrzés ép oly biztos s minden tekintetben megnyugtatható lehet az államra nézve. — De meg ezen jog meg nem adásának a nevezett intézetekre nézve többféle hátránya leend; nevezetesen az ügyvédi rendtartásról intézkedő törvényjavaslatban, a jogtudorság, az ügyvédség nélkülözhetlen előfeltételül van kimondva; ehez képest a jogtudorság nem tekinthető másnak, mint a jogi pálya bevégzéséhez szükséges intézménynek, illetőleg a jogpálya kiegészítő részének; és így ha ezen jog, a jogakademiáktól megvonatik, ezáltal a jogi fakultások teljesen alárendelt helyzetben lesznek, az egyetem superarbitriuma alá helyeztetnek, s tekintélyök és keresettségök nagy mértékben alászállittatik; mert mégis inkább oly helyet keres fel a tanuló — hacsak teheti — tanulmányai folytatására, hol pályájának teljes bevégzését és betetőzését reménylheti; tehát ezen jog el-

vezete és gyakorlata nélkül nem felelnek meg valódi céljoknak és rendeltetésöknek a nagy áldozatok mellett fentartott jog- s államtudományi intézetek.

Amily örömmel üdvözöltük, midőn a főtanodákról szóló törvényjavaslatban a tanszabadság eszméje hangoztatott; ép annyira feltűnő előttünk, a jelen szabályzat e részbeni visszaesése, melyszerint a joghallgatók a tanulás terén tulságos korlátok közé szorítottak. Mi ugyanis a tanszabadság eszméjét következetesen kívánván alkalmazni, nem tartjuk helyesnek, a tanszakok jog- és államtudományi két külön csoportozatra akénti felosztását, hogy mindenik csoportozat tantárgyai, más-más tanévben hallgatandók, és hogy a tanulóknak csak annyiban engedtetik szabad választás, mennyiben a két csoportozat közül tetszése szerint hallgassa az egyiket vagy a másikat előbb. Ezzel ellentétben mi nem csak az ugynevezett special kollegiumok, hanem minden egyes tantárgy hallgatását egészen a jogtanulók szabad elhatározása alá véljük bocsátani. (4. 6 és 14. §.) Ha az alap és államvizsgák oly alakban fognak megtartatni, mint a miniszteri szabályzat tervezi, azok egyrészt irányadók, másrészt közvetve korlátozói is lesznek a jogtanulásnak.

A 11. §. szerint a jogakademiák élén, ezentul is a miniszter által kinevezett állandó igazgatók lesznek. Mi e részben sem tennénk a központi s vidéki jog fakultások közt különbséget. Amely okok szólnak ugyanis az évenként választott egyetemi dékánsság mellett, ugyanazon okok más vidéki jogfakultásokra is illenek.

Továbbá az 1. §. négy évben határozza meg a tanfolyam kiterjedését s az 5 §. pályavégzetteknek csak az ily tanulókat ismeri el; a 30. §. mégis azt mondja, hogy a joghallgatóknak tettségére hagyatik, hogy az egyik vagy másik (jog vagy államtudományi) államvizsgálatnak vesse-e magát alá, vagy mind a két tőnek? a miben az van befoglalva, hogy tehát lehetnek a polgári hivataloknak oly ágazatai, amelyekhez vagy csak az egyik, vagy csak a másik, vagy mind a két vizsgálatnak letétele kívánatik; illetőleg hogy nemcsak a 4, hanem a 3 éves tanfolyam hallgatói is tekinthetnek saját hivatali körükhöz képest pályavégzetteknek, amihez képest óhajtanánk meghatározatni, hogy mindenik államvizsgálat minő pályára képesíti az illető vizsgálatot letett hallgatót.

Ezekután oda járul tiszteletteljes kérelmünk, hogy a kérdéses miniszteri szabályzat alkotmányos tárgyalás végett mielőbb terjesztessék az országgyűlés elé; nem tekinthetvén az az országgyűlés megállapodásáig absolute kötelező erővel bíró intézkedésnek, hanem legfelebb olyannak, melyhez ha alkalmazkodunk inkább csak a helyzet kényszerűségének s tanulóink érdeke szemelött tartásának kell és lehet tulajdonítani.

Mig ez pedig megtörténhetnék, tisztelettel kérjük és iskoláinknak békekötések és országos törvények által biztosított autonomikus jogaira támaszkodva bizalommal várjuk, hogy a prot. tanintézetek, mind az általuk kiadandó bizonyítványok érvényére nézve, mind tanulóik állam és ügyvédi vizsgálatra bocsátatását illetőleg, a jelenlegi állapotban sértetlenül meghaggyassanak.

Alázatos fölterjesztésünk és kérelmünk mellett mély tisztelettel maradtunk

Debreczen 1874. okt. 1, s több napjain tartott közgyűlésünkben.

A tiszántuli ref. egyház ker. közönsége s annak nevében
Révész Bálint püspök. Toth Sámuel egyházk. főjegyző.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.